

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเลิกทาสในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นแม้ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าส่วนหนึ่งมาจากแรงผลักดันของแนวความคิดตะวันตกที่ว่า ระบบทาสนั้นสะท้อนถึงความป่าเถื่อนทางสังคม แต่แท้จริงแล้วการเลิกทาสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวน่าจะมีเหตุผลสำคัญจากปัจจัยภายในอันได้แก่การหมกประโยชน์การะและปัญหาของการมีระบบทาสในรัชสมัยของพระองค์มากกว่า ทั้งนี้เนื่องจากระบบทาสของไทยมีลักษณะเฉพาะตัวสูงและมีความแตกต่างจากทาสตามความเข้าใจของชาวตะวันตกอย่างมาก การเปลี่ยนสถานะจากไทเป็นทาสและจากทาสเป็นไทในระบบทาสของไทยนั้นมีไค้เป็นสิ่งที่ตายตัว อย่างระบบทาสตะวันตก ยิ่งกว่านั้นทาสในสมัยรัตนโกสินทร์ ยังเป็นส่วนหนึ่งของระบบการควบคุมกำลังคนซึ่งกลั้บกลายเป็นระบบที่หมกประโยชน์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นระบบทาสจึงน่าจะเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศในรัชสมัยของพระองค์ด้วย

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ผู้เขียนได้วางวัตถุประสงค์ในการค้นคว้าและวิจัยไว้ดังนี้คือ

1. ศึกษาว่าบุคคลกลุ่มใด อยู่ในสถานการณ์ทางเศรษฐกิจสังคมอย่างไรที่ทำให้มีความจำเป็นต้องขายตัว หรือถูกขายเป็นทาสและมีพันธะกรณีอย่างไร ศึกษาว่าบุคคลกลุ่มใดนิยมมีทาส ภัยเหตุผลและจุดมุ่งหมายประการใด ภายใต้พื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยมในระยยะเวลานั้น ศึกษาความสัมพันธ์ของคนทั้ง 2 กลุ่ม กั้กล่าวข้างต้น ตลอดจนปัจจัยที่ทำให้มีการขายตัวของทาส

2. ภาระหน้าที่ของทาส กรรมสิทธิ์ และสิทธิพิเศษที่บุคคลได้จากการเป็นทาส ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ สถานภาพของทาสแต่ละประเภท เปรียบเทียบกับไพร่ และชาวจีนที่เข้ามาในเวลานั้นรวมถึงประโยชน์ที่นายเงินได้รับจากการมีทาส และผลประโยชน์ที่ทาสได้จากการขายตัว

3. กลไก และประสิทธิภาพในการควบคุมทาส และในการหาประโยชน์จากทาสทั้งของนายเงิน และรัฐ ขอบเขตอำนาจในการพิทักษ์คุ้มครองผลประโยชน์ของนายเงิน และทาส ซึ่งมีส่วนส่งเสริมหรือจำกัดปริมาณทาสตลอดจนมีส่วนเพิ่มหรือลด ความเข้มงวดในระบบทาส

4. วิเคราะห์ปัญหาในช่วงปลายของระบบทาสและปัญหาจากกฎหมายเพื่อเลือกระบบทาส

ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการศึกษาถึง ลักษณะของระบบทาสของไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยศึกษาถึงระบบทาส ก่อนความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอันสืบเนื่องจากสนธิสัญญาในลักษณะเกี่ยวข้องกับประเทศตะวันตกอื่น ๆ ตลอดจน การคลี่คลายของระบบทาส หลังจาก การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง และพร้อมทั้งวิเคราะห์สรุปการเลิกทาสในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ช่วงเวลาของการศึกษาอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2325 - 2448 ซึ่งเป็นระยะเริ่มสมัยรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งถึง ประกาศเลิกระบบทาสใน ปีพ.ศ. 2448 ได้แบ่งช่วงเวลาของการศึกษาระบบทาสเป็น

1. ศึกษา ระบบทาสในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์คือ ในระยะก่อน การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ซึ่งระบบส่วนหนึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากระบบทาส ในสมัยก่อนรัตนโกสินทร์ และส่วนหนึ่ง เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์เองด้วย
2. ศึกษาถึงผลของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ อันมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงในระบบทาสด้วย
3. ศึกษา ลักษณะความเปลี่ยนแปลง ของระบบทาสอันเป็นผลมาจากการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้น

4. วิเคราะห์ปัญหาในช่วงปลายของระบบทาส และปัญหาจากกฎหมายเพื่อเลิก ระบบทาส

วิธีการค้นคว้าและดำเนินการวิจัย

การค้นคว้าและวิจัยของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ใช้แนววิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และนำเสนอในรูปของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยใช้ข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง ข้อมูลชั้นต้นส่วนใหญ่ได้มาจากเอกสารประเภทสมุดไทยเก่า ที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์จากแผนกตัวเขียน หอวังชิรญาณ และเอกสารทางราชการ ซึ่งยังไม่ได้ตีพิมพ์ จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีเอกสารชั้นต้นที่ได้ตีพิมพ์แล้ว ได้แก่ เอกสารประเภทกฎหมาย และจดหมายเหตุการเดินทางของชาวต่างชาติ ซึ่งเดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ ในระยะนั้น

นอกจากนี้ยังมีเอกสารชั้นรอง ซึ่งได้แก่ หนังสือ วิทยานิพนธ์และบทความ จากวารสาร เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว และเอกสารชั้นรองจะค้นคว้าได้จากห้องสมุดต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดสยามสมาคม ห้องสมุดคารังราชานุภาพ หอวิทยบริการ และห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อมูลอีกประเภทที่สำคัญ ก็คือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้สูงอายุในเขตจังหวัด อุบลราชธานี และจังหวัดนครปฐม

ความสำคัญและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

เพื่อเข้าใจ ลักษณะที่แท้จริงของสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง และความสัมพันธ์ ระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัย กำหนดระบบทาสของไทยให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมทั้งเข้าใจลักษณะทาสของไทย เนื่องจากการศึกษาเรื่องทาสในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นปัญหาซึ่งมิได้มีข้อมูล และยังมีช่องโหว่ด้านข้อมูลอีกมาก แม้ว่างานวิจัยนี้จะมีได้ยู่กับปัญหาในการศึกษาเรื่องทาส แต่น่าจะให้ความกระจ่างเพิ่มขึ้นในบางแง่มุม อันจะเป็นแนวทางให้ผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

อักษรย่อที่ปรากฏในเชิงอรรถ

หจช.

หอวชิรญาณ

หจช.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย